

סקירת ספר

פישרמן שרגא, זהות מקצועית ושחיקה בקרב עובדי חינוך, הוצאת שאנן - המכללה האקדמית הדתית לחינוך, חיפה, 2016

הליווי בתהליך גיבוש הזהות האישית והמקצועית הוא אחד מאבני היסוד ביעוץ החינוכי. בשנים האחרונות התרחבה ההבנה המסורתית שלפיה התמקד הייעוץ בהתפתחות מקצועית למתבגרים ובעניין הרב בשינויים החלים בקריירה של האדם במהלך חייו. תפיסה רחבה זו מתאימה לתשתית התאורטית שהחלה להתגבש כבר משנות השישים של המאה הקודמת כאשר הציג אריקסון (1960) את שמונת שלבי ההתפתחות של האדם. חוקרים אחרים כמו לוינסון (1978) תמכו והרחיבו את ההבנות כי ההתפתחות המקצועית היא תהליך מתמשך לאורך כל החיים. תהליך זה כולל משברים וצמתים עם הכרעות והחלטות המתאימות לשינויים האישיים והמערכתיים של האדם בחייו. בכך התרחב תחום העניין של היועצים לא רק בתלמידים בני הנוער, אלא גם (ואולי בעיקר) בסגל החינוכי העובד במערכת החינוך.

פרופ' שרגא פישרמן מחבר הספר הקים את התוכנית לייעוץ חינוכי במכללה האקדמית הדתית לחינוך - שאנן, שהיא גם המוציאה לאור של ספר חדש זה.

הספר פותח בסקירה של עשרות מאמרים, ומציג בקצרה את הדרך שבה הם מגדירים את הזהות המקצועית והמתודולוגיה שהשתמשו בה. אולם במפתיע, למרות המחקרים הרבים, עדיין קיים קושי בהגדרת זהותם המקצועית של המורים. הספר שלפנינו מתמודד עם בחינת זהות זו בהיבט ההתפתחותי הנרחב מתקופת ההכשרה ועד לפרישה מההוראה. רוב המאמרים מוקדשים לשחיקת המורים ולקשרים המגוונים בין השחיקה ובין הזהות המקצועית. בניסיון להסביר קשרים אלה, מוצגת הגישה המחפשת גורמים לשחיקה באישיות המורה וגישה המשלבת נוסף לגורמים האישיותיים גם גורמים סביבתיים וארגוניים. חשיבותו של המחקר בתחום זה נקשרת להבנה כי תחושת החוללות העצמית, המוכנות להתמודד עם שינויים ולראות בקשיים העולים אתגר והזדמנות המשפיעים גם על הפחתת תחושת השחיקה של עובדי החינוך. ממצאי המחקרים המובאים בספר מראים כי הזהות המקצועית משפיעה על האפקטיביות של המורים, על שביעות הרצון שלהם ועל יכולתם להתחדשות וצמיחה המונעים את חווית השחיקה, העייפות והיציאה המוקדמת ממעגל העבודה.

הספר הוא פרי מחקרים קודמים של המחבר (כמה מהם עם חוקרים אחרים), שבו קובצו יחד הבנות תאורטיות ומחקר אמפירי נרחב. במרכז הספר נמצאים עשרה מחקרים שהשתתפו בהם מעל 1400 מורים ומורות. המייחד את הספר היא ההתייחסות הנפרדת והמיוחדת לקבוצות מורים מגוונות במערכת החינוך: מורים בעל-יסודי, מורים בבית הספר היסודי, מורים בבתי ספר רגילים, מורים בבתי ספר לחינוך המיוחד וכן בתי ספר ניסויים. שני פרקים עדכניים הוקדשו למורים בתוכנית אופק חדש ועוז לתמורה.

המחבר עומד על כך כי הקשר בין הזהות המקצועית לשחיקה טומן בחובו פוטנציאל לשינוי בעזרת תכניות שיש להן תרומה לפיתוח זהות מקצועית ומיתון השחיקה.

הספר נפתח במכתבי מורים למחבר ומסתיים במכתב המובא באפילוג. בדרך זו מוצג גם הרעיון ברובד החבוי של הספר: ההקשבה המתמידה למורה, לצרכיו, לקשייו ולדרכים היצירתיות שהוא מוצא כדי שעבודתו תהיה משמעותית לתלמידיו אך בה בעת, גם לו עצמו. במישרין שואלת עדנה, אחת המורות, את המחבר באיזו דרך ממצאי הספר רלוונטיים בעבודה. את התשובה לשאלה היא מביאה בעצמה כשהיא מתארת כיצד הקריאה בספר פתחה לפניה הבנה של משמעויות אישיות חדשות.

זהו ספר עיון ומחקר. כתיבתו רהוטה וברורה, ונוכחותו של המחבר, מומחה בתחומי הדיאלוג והשיח הבין-אישי, מלווה את הקורא ומסייעת לו להתמודד גם עם ממצאים מורכבים. כך, בלשון בהירה ובנגישות רבה לחומרי מחקר אחרים, הופכת הקריאה בספר לזורמת ושוטפת.

הספר מומלץ קודם כל לחוקרים ולאנשי השטח העוסקים הלכה למעשה בייעוץ, לסטודנטים המכשירים עצמם למקצועות הייעוץ בתחומי מקצועות אנוש המבקשים להעמיק ולהבין את המושגים העיקריים בתחום התפתחות הזהות והשחיקה, וכן לקורא הסקרן והמתעניין הרוצה להרחיב את הדעת.